

NÁHRADNÍ PRARODIČOVSTVÍ SUBSTITUTIONAL GRANDPARENTHOOD

Adriana Sychrová

Abstrakt

Příspěvek se zabývá náhradním prarodičovstvím. Náhradní prarodičovství je úzce spojeno s náhradní rodinnou péčí. Autorka však ukazuje, že jeho pojetí může být širší. Vychází z charakteristiky současné podoby prarodičovství ve společnosti a z postupné proměny prarodičovské role. Rozlišuje čtyři dimenze prarodičovství – biologickou, právní, psychosociální a symbolickou. Text je doplněn příklady z kazuistik tematicky zaměřených na náhradní prarodičovství, které pocházejí z výzkumné praxe autorky.

Klíčová slova

prarodičovství, vnuci, rodiče, sociální role, péče, rodina, osvojení, pěstounská péče

Abstract

The paper deals with a substitutional grandparenthood. It is closely associated with substitutional family care. The author, however, shows that this concept may be wider. It is based on the characteristics of the current form of grandparenthood in society and the gradual transformation of the grandparents' role. It distinguishes four dimensions of grandparenthood - biological, legal, psychosocial and symbolic. The text contains parts of case studies from the research practice of the author.

Key words

grandparenthood, grandchildren, parents, social role, care, family, adoption, foster care

Úvod

Prarodičovství je ve společnosti odpradáвна považováno za důležité. Ukazuje na to, že život rodiny má pokračování v životě vnoučat. Je přímým zosobněním budoucnosti rodiny. Samotní prarodiče se pak v této roli většinou realizují, neboť nejsou za výchovu vnoučat přímo odpovědní a mohou být mírnější než rodiče. Prarodiče se podílejí na péči o vnoučata, předávají životní a rodinnou historii, své zkušenosti a vědomosti. Považují se za významný prvek v tvorbě a udržování mezigenerační solidarity. Pokud rodiče potřebují pomoc s péčí o děti, bývají prarodiče prvními, kteří ji nabízejí.

Prarodičem je u nás 72 % osob ve věku 50-70 let. „Konkrétní podoba prarodičovství je podmíněna jak kulturně, tak individuálními charakteristikami, zejm. věkem vnoučat, zdravotním stavem prarodiče a kvalitou vztahu s rodiči vnoučat.“ Prarodičovská role se považuje za značně hodnotnou. Může mít ovšem také pejorativní nádech, neboť péče o vnoučata bývá považována za méně atraktivní než jiné činnosti prarodičů. V rámci fungování mezigenerační pomoci dochází k vyjednávání mezi autonomií jednotlivých členů v rodině a jejich vzájemnou závislostí a potřebností. (Petrová Kafková, 2014, nestr.).

Příspěvek se bude zabývat náhradním prarodičovstvím. Za náhradní prarodičovství bude v následujícím textu považováno takové, které nahrazuje „pravé“ biologické prarodičovství. Typickým příkladem je prarodičovství vzniklé na základě osvojení dítěte nebo jeho přijetí do pěstounské péče, zmíněny budou i další možnosti. Vzhledem k tomu, že se charakteristika náhradního prarodičovství odvozuje od současné podoby prarodičovství, zaměří se naše

pozornost nejdříve na probíhající proměny prarodičovské role ve společnosti a projevy mezigenerační solidarity v rodinách.

Mění se role prarodičů ve společnosti

Role prarodičů prochází proměnou stejně jako instituce rodiny, ze které je odvozena. Změny jsou způsobené především demografickým vývojem populace a s tím spojenými důsledky. Česká společnost stárne, současně se zvyšuje naděje dožití, v rodinách klesají počty dětí. Ačkoli se lidé stávají prarodiči ve vyšším věku, předpokládá se, že s vnoučaty stráví potencionálně delší životní čas, navíc v lepším zdravotním stavu. Výhodou daného stavu je, že se vnoučata nemusejí dělit o své vztahy s babičkou a dědečkem s tolika dalšími sourozenci, sestřenicemi a bratřenci, jako tomu bylo dříve. Předpokládá se tedy, že vztahy mohou být mnohem hlubší a intenzivnější (Petrová Kafková, 2014).

Z uvedených trendů se zdá, že prarodičovská role nabývá postupně na významu a dochází k posílení pozice prarodičů v rodinách v rámci vytváření systému mezigenerační pomoci. Situace však není tak jednoduchá, neboť kvalitu mezigeneračních vztahů narušuje vysoká rozvodovost, a to především v otcovské linii. Prarodiče z otcovy strany nejčastěji přicházejí o kontakty s vnoučaty. Ukazuje se tedy, že přístup k naplňování prarodičovské role závisí ve velké míře na chování a rozhodování rodičů (Hasmanová Marhánková, 2015). Podle údajů Českého statistického úřadu z roku 2016 končilo rozvodem každé druhé manželství. V 60 % případů se jednalo o manželství s nezletilými dětmi, celkem šlo o 28 tisíc dětí. Průměrný počet nezletilých dětí na jedno rozvedené manželství se pohybuje kolem hodnoty 1,5. Nejčastěji se lidé rozvádějí po 3 až 6 letech společného soužití. Průměrná délka manželství je 13 let. Asi pětina rozvedených uzavírá následně nové manželství, jiní žijí v neformálním soužití s novým partnerem. Není bez zajímavosti, že vzrůstá také rozvodovost dlouhodobých manželství po 20 letech soužití. (ČSÚ, 2017).

Život dnešních prarodičů se změnil. Mnohem více než v minulosti se věnují svým zálibám, vzdělávají se, zapojují se do charitativních činností, déle pracují nebo udržují společenské kontakty. Podle Petrové Kafkové (2014) nevidí prarodiče smysl života pouze v péči o vnoučata, což bylo typické pro období socialismu. Tehdy byly mladé rodiny zcela závislé na pomoci prarodičů. Na druhou stranu se autorka dívá poněkud kriticky na populární trend aktivního stárnutí spojený s udržením životní spokojenosti i přes vyšší věk, který se mylně zaměřuje především na „užívání si volnočasových aktivit“. Z aktuálních výzkumů totiž vyplývá, že zapojení do prarodičovské role a péče o vnoučata zůstává stálou a důležitou součástí aktivního stárnutí. Stává se přínosem pro prarodiče, rodiče i vnoučata. V poslední době se zdůrazňuje například pozitivní vliv prarodičů na vzdělávací výsledky vnoučat. Úspěch dětí ve vzdělání závisí nejen na finančních zdrojích rodičů a jejich vzdělání jako kulturním zdroji, ale také na zdrojích prarodičů. Vliv prarodičů je zřejmý zejména v případech, kdy mají vyšší vzdělání než rodiče a více materiálních zdrojů. Prarodiče tak doplňují oba rodičovské zdroje (SHARE, 2017).

Péče prarodičů o vnoučata

Rodiče dnešních vnoučat chtějí bydlet v blízkosti prarodičů, mít jejich pomoc tzv. po ruce a udržovat intenzivní kontakty. Nemají však zájem o společné soužití. Údaje Eurostatu potvrzují, že nebývá obvyklé, aby žily společně tři generace v jedné domácnosti. Objevuje se to jen v 6 % případů (Kačerová, 2015). Česká studie Höhne a kol. (2010) zjistila, že většina prarodičů žije do 25 km od bydliště svých vnoučat a jsou v kontaktu alespoň jednou týdně. Polovina prarodičů pomáhá alespoň občas bez závislosti na vzdálenosti jejich bydliště. Výraznými postavami v rámci mezigenerační solidarity jsou především babičky, zejména v

organizaci péče o malé děti. Babičky u nás pečují o vnoučata 9 hodin týdně, dědečkové 5 hodin. Konkrétní zapojení prarodičů závisí na věku vnoučat a rodinném uspořádání. Na větší pomoc od prarodičů spoléhají především rodiče v neúplných rodinách. Zmíněná studie identifikovala tři základní determinanty, které strukturují roli babiček v rodině. Jde o charakter péče, směr „poptávky“ po péči - kdo dává podnět k zapojení prarodičů a nakonec význam zapojení prarodičů pro běžný chod rodiny - jakou roli hrají babičky v procesu harmonizace pracovního a rodinného života v rodině matek. Následně byla vytvořena základní typologie vzorců prarodičovství z perspektivy matek a babiček:

- babička jako zaměstnání (babičky hlídají zpravidla každý den a zajišťují harmonizaci rodiny a zaměstnání při nástupu matky do práce)
- babička na telefonu (stále připravená pomoci)
- babička jako vynucená pomoc (o pomoc žádají především matky)
- babička na zážitky (poskytuje spíše zábavu než každodenních potřeby dětí)
- babička jako návštěva (omezené rodinné návštěvy bez péče)
- nepřítomní prarodiče (Höhne a kol., 2010).

Aktivní péči vnoučatům mladším deseti let poskytuje s denní či týdenní pravidelností 30 % prarodičů, naopak 20 % českých prarodičů se do péče samostatně nezapojuje (Hasmanová Marhánková, 2015). Matějček (1997) ale zdůrazňuje, že úloha prarodičů netkví v tom, že se s dětmi učí nebo připravují do školy, to spíše jen okrajově. Jejich úlohou je připravit děti do života.

Přílišná aktivita prarodičů má svou negativní stránku. Stává se, že detailně organizují rodinný život rodičů, zasahují do partnerských vztahů nebo přebírají ve velké míře způsob výchovy dětí, aniž by si to rodiče přáli. Taková péče zhoršuje vztahy v rodinách. Stejně negativně působí nezájem prarodičů o vnoučata nebo špatné vztahy mezi prarodiči a jejich dětmi, které jim znemožňují nebo dokonce zakazují styk s vnoučaty.

V některých případech rodiče péči o děti nezvládají a jejich roli pak přebírají prarodiče. Pečují o vnoučata zpravidla automaticky a neformálně. Mnohdy nacházejí v péči naplnění, péči chápou do jisté míry jako povinnost. Zatížení některých prarodičů v péči o děti bývá velké a péče intenzivní. Přehnaná míra intenzity může ovlivňovat zdraví prarodičů a jejich psychickou kondici. V této souvislosti se zdají zajímavé výsledky australského výzkumu, který zjistil, že vzhledem k duševnímu zdraví a zachování dobrých kognitivních schopností žen-babiček ve věku 57 až 68 let, je ideální, pokud pečují o vnoučata pouze 1 den v týdnu. Naopak nejhůře dopadly ženy pečující o vnoučata 5 a více dnů v týdnu. V tom případě se výrazně zhoršovaly v testech pracovní paměti a rychlosti mentálního zpracování. zdroj

Náhradní prarodičovství a jeho dimenze

O náhradním prarodičovství se uvažuje především v souvislosti s náhradní rodinnou péčí. Z našeho pohledu jsou důležité dvě formy - osvojení neboli adopce a pěstounská péče. K bližší charakteristice náhradního prarodičovství se pokusím využít tři základní dimenze rodičovství popisované Matějčkem (1999). Rozdělím prarodičovství na biologické, právní a psychosociální.

Biologické prarodičovství se vyskytuje nejčastěji. Odvozuje se přímo od vlastních – biologických dětí prarodičů, přičemž část své genetické výbavy získávají vnoučata přímo po prarodičích. Náhradní prarodičovství zmíněnou biologickou dimenzi ze své podstaty postrádá.

Právní prarodičovství souvisí s právy a povinnostmi mezi prarodiči a vnoučaty. O prarodičích se zmiňuje rodinné právo v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. v několika

souvislostech. Za prvé stanovuje vyživovací povinnost mezi prarodiči a vnoučaty, za druhé se týká rozhodování o svěřeni do péče při rozvodu rodičů, při které se má v zájmu dítě brát ohled mimo jiné na citové vazby dítěte k prarodičům. Za třetí má právní prarodičovství své důsledky v dědických právech. Jako právní prarodičovství se charakterizuje jednak biologické prarodičovství, v případě náhradních forem pak takové, které vzniklo osvojením dítěte nebo pomocí asistované reprodukce z darovaných spermií, vajíček nebo embryí, což je forma skrytého osvojení.

Psychosociální prarodičovství vzniká tehdy, pokud prarodiče přijímají svou prarodičovskou identitu a sociální roli. Pro dobré mezilidské vztahy je zásadní a mnohdy důležitější než biologické či právní prarodičovství. Mělo by se stát základní charakteristikou každého dobrého prarodičovství, tedy i náhradního. Psychosociální prarodičovství souvisí se zralostí pro prarodičovství. Ta je podle Matějčka (1997) ovlivněna mnoha faktory, především věkem prarodičů (mladé babičky pod 40 let mívají s přijetím role větší problém), souvisí s kariérou prarodičů (vnoučata mohou spíše překážet), postavením rodiny, ekonomickou situací, počtem dětí prarodičů, jejich zdravím, předchozími potížemi s výchovou, ale třeba i s hodnotovými postoji a ambicemi, které do vnoučat vkládají. Rizikovost prarodičů se projevuje v zátěžových situacích nebo při nesplněných očekáváních prarodičů (narodí se vnouče s hendikepem).

Existuje ještě jedna dimenze náhradního prarodičovství, o které lze uvažovat vzhledem ke změnám rodinného chování a do jisté míry slábnutí rodičovských rolí. Jedná se o **symbolické prarodičovství**. Nejde ani o biologické, právní či psychosociální prarodičovství. Plní symbolickou funkci v případě, kdy se k tomu prarodiče sami rozhodnou a se symbolickým prarodičovstvím souhlasí. Symbolické prarodičovství je nepříbuzné. Tito prarodiče mají zpravidla svá vlastní vnoučata. V dané rodině doplňují nebo nahrazují chybějící prarodičovskou postavu. Míra vzájemné emocionální angažovanosti se liší. S rozvojem vztahů může získat symbolické prarodičovství navíc dimenzi psychosociální.

Typickým příkladem je prarodičovství v tzv. patchworkových rodinách. Tito prarodiče mají jak svoje vlastní vnoučata, tak získávají vnoučata nevlastní. Podle Clarke, Roberts (2004) má nevlastní vnoučata pětina prarodičů a čtvrtina prarodičů má vnoučata v rozvedených rodinách. Pro některé prarodiče nebývá jednoduché vybalancovat v patchworkové rodině svou prarodičovskou roli. V případě, že prarodiče dokážou přijmout prarodičovskou roli i u nevlastních vnoučat, bývá to ku prospěchu rodiny a jejímu fungování.

Dalšími typickými představitelkami symbolického prarodičovství jsou u nás placené chůvy, nesprávně označené za tzv. adoptivní babičky, s reálnou adopcí však nemají nic společného. Často se objevují ve vietnamských rodinách. Zprostředkovávají kulturní prostředí a zvyklosti české rodiny, dětem poskytují v různé intenzitě emocionální podporu. Podrobně se na problematiku českých chův ve vietnamských rodinách a jejich vzájemnou závislost v péči o děti zaměřuje výzkum Suralové (2012).

Podíváme se nyní podrobněji na několik typů nebo druhů náhradního prarodičovství v souvislosti s využitím předchozích dimenzí prarodičovství. Vycházejí ze dvou tradičních forem náhradní rodinné péče - osvojení a pěstounské péče.

- **Osvojení**

Osvojení dítěte se považuje za významnou událost. Přijmutím dítěte do rodiny vznikají nové rodičovské, ale i prarodičovské vztahy. Proto se doporučuje budoucím osvojitelům jako nezbytné bavit se o záměru osvojit dítě i s budoucími prarodiči, neboť budou hrát v životě významnou úlohu. Prarodiče nemusejí být s novou rolí ihned ztotožněni. Matějček (1997, s.

90) trefně uvádí: „Při narození vlastního vnoučete je pro babičky a dědy... jedním z hlavních problémů, zda je to včas či ne-včas. Při adopci dítěte je pro budoucí babičky hlavním problémem, zda-li se to mělo vůbec stát. Vlastní vnouče je zpravidla přijímáno s radostí – adoptované dítě s rozpaky a nejistotou.“ Prarodiče prožívají neplodnost svých dětí, která je hlavní motivací k osvojení. Někdy zastávají zdrženlivý nebo odmítavý postoj, jsou v zajetí předsudků o dědičných sklonech dítěte, obávají se o ztrátu majetku. Svou prarodičovskou identitu tvoří postupně (Matějček, 1997).

Mladí rodiče se rozhodli osvojit dítě. Nechtěli dlouho čekat ani si dítě vybírat a tak první dítě, které bylo určeno k osvojení, přišlo do jejich rodiny. Šlo o romské děvče ve věku téměř tři let. Ačkoli v rodině o osvojení všichni věděli, chování obou babiček bylo rozdílné. Matka osvojitelky vnučku bez problémů přijala a v péči o ně se angažovala. Matka osvojitelky byla rozpačitá. Upozorňoval na rizika, na původ dítěte. Říkala, že to určitě špatně dopadne. Zpočátku s vnučkou netrávila moc času, styděla se za ni, nevěděla, jak odpovídat na otázky sousedů a známých. Navíc měla už svá vlastní vnoučata, se kterými děvče neustále srovnávala. Trvalo dlouho, než se stala skutečnou babičkou. V pubertě vnučky pak bez vědomí rodičů začala organizovat její osobní seznámení s biologickými rodiči. Ke kontaktu nedošlo, neboť děvče o to nejevilo zájem a svěřilo se s aktivitami babičky rodičům. Paradoxně se zhoršily vztahy mezi babičkou a osvojitelem, dobré zůstaly mezi vnučkou a babičkou. Po čase se situace upravila.

Jiná situace nastává, když se prarodiči stávají sami původní osvojitelé. Zpravidla přijímají své prarodičovství s radostí a své náhradní prarodičovství prožívají stejně jako běžní prarodiče. Z praxe vyplývá, že mívají pocit naplnění a uspokojení, neboť jejich rodičovské investice do dítěte se zúročují v podobě péče o vnouče. Získávají tak ke svému původnímu náhradnímu rodičovství jakousi přidanou hodnotu. Chybějící zkušenost společného života s osvojeným dítětem po jeho narození si mohou nahradit skrze vztah s novorozeným vnoučetem, který jim jejich osvojené dítě připomíná. V některých případech se setkávají s reakcemi okolí, které nepovažuje jejich prarodičovství za pravé.

Po narození první vnučky se osvojitelé prarodiče radovali. Když mluvili se svými přáteli a známými, byli překvapeni, že s nimi radost nesdílejí v takové intenzitě, kterou očekávali. Říkali jim: Ale to přeci není vaše vnouče, vždyť je od vaší adoptované holky, ne?

Podoba prarodičovství závisí na kvalitě společných vztahů s rodiči vnoučete, jejich partnerovi nebo životním stylu. Příklad ukazuje, že problémové chování osvojeného dítěte v dospívání a mladé dospělosti je pro rodinu ohrožující a působí jako hlavní překážka v navazování vztahů náhradních prarodičů s vnoučetem.

Osvojitelé přijali do rodiny chlapce ve věku 1,5 roku. Osvojitelka pak porodila ještě dvě děti. Po 10 letech se manželství rozpadlo. Všechny tři děti zůstaly po rozvodu u osvojitelky, s otcem se pravidelně vídaly. Osvojitelka uzavřela nové manželství, tím do rodiny přišly ještě další dvě děti manžela. Vztahy v rodině byly funkční a dobré. Osvojený chlapec měl nového manžela rád, trávil s ním dost času. V pubertě se začaly projevovat poruchy chování, krádeže, lhaní, útěky. Ačkoli se učil dobře, nedokončil ani střední školu. Několikrát vykradl dům osvojitelů, byl často agresivní, experimentoval s pervitinem, prodával marihuanu. Potom co nabídl na internetu svou nevlastní sestru jako prostitutku a herečku do pornofilmů (bylo jí tehdy 15 let), osvojitelka ihned dospělého syna vystěhovala a přerušila s ním kontakty. Osvojitel i manžel s tím souhlasili, sourozenci byli proti. Po roce přišel syn s tím, že potřebuje získat velkou sumu peněz a zaplatit dluhy. Chtěl se vrátit domů, protože jeho partnerka, také experimentující s drogami, čekala dítě. Osvojitelka s rodinou i osvojitel odmítli jakkoli syna podporovat. Vnukovi jsou nyní tři roky, žádné kontakty neudrží. Vnuka nikdy neviděli. Syn s rodinou žije jako bezdomovec. Osvojitelka ví, že pokud by se spolu setkali, začaly by

problémy, negativní vliv na sourozence, vydírání skrze vnouče. Informace o osvojeném synovi získávají náhodně z facebooku.

- **Pěstounská péče**

V případě, že rodiče neplní rodičovskou zodpovědnost, bývají prarodičům svěřena jejich vlastní biologická vnoučata do pěstounské péče. V tomto případě se ale nejedná o náhradní prarodičovství, ale o prarodičovství biologické, které má pouze jinou právní formu z důvodu řešení krizové situace v rodině. Přesto se o ní zmíníme.

Pěstounská péče prarodičů není jednoduchá a má svá úskalí. S rostoucím věkem dětí se zvyšuje náročnost výchovy, prarodiče ztrácejí síly, provázejí je finanční problémy, strach, pocit, že výchovu nezvládnou. Méně často vyhledávají odbornou pomoc, bývají extrémnější ve výchově, dopouštějí se stejných chyb jako při výchově vlastních dětí. V zátěžových situacích se u nich projevuje konflikt rolové identity. Jsou prarodiči, ale zároveň by měli plnit roli rodičů. Jejich přirozená role jako prarodiče přítele a důvěrníka se neshoduje s jejich nutnou proměnou k úloze pečovatele, vychovatele a autority. Tím dochází k postupnému zatížení prarodičů v rámci péče o dorůstající vnoučata vzhledem k jejich zvyšujícímu se věku a změnám zdravotního nebo psychického stavu. Potřebují tudíž minimálně preventivně podporu a pomoc (Mošťková, Sobotková, 2016)

O náhradním prarodičovství v souvislosti s pěstounskou péčí lze hovořit v jiných případech. Soud svěřuje dítě do pěstounské péče dočasně, někdy i dlouhodobě, protože dítě nemůže ze závažných důvodů vyrůstat se svými rodiči. Jde o péči finančně ohodnocenou, dítě se může k rodičům vrátit. Při dlouhodobé pěstounské péči vznikají mezi pěstouny a dětmi vztahy jako mezi rodiči a dětmi, nikoli však právně (rodičům zůstává vyživovací povinnost). Péče končí dosažením zletilosti. Pěstouni bývají zkušenější rodiče s odrostlými dětmi. Jejich vlastní biologičtí prarodiče pak dost často fungují jako náhradní prarodiče i přijatým dětem. Matějček (1997) jejich pozitivní úlohu zdůvodňuje tím, že vztahy v pěstounské péči jsou poněkud volnější a jsou iniciovány také na základě zájmu přijatých dětí. Prarodiče jsou často výraznou podporou a pomocí pěstounské rodině.

Jiná situace nastává, když mladý dospělý jedinec, který vyrůstal v pěstounské péči, má vlastní dítě. Stejně jako při osvojení, nahrazují v mnoha případech pěstouni roli biologických prarodičů, kteří z různých důvodů chybějí. Na rozdíl od osvojení ale nemají k vnoučatům žádná práva ani povinnosti. Jde v podstatě o vztahy cizích lidí, založené na psychosociální dimenzi. Důležitost jejich role jako podpůrné se zvyšuje se snižující se schopností zvládat péči o děti.

Dívka žila od 2 let v pěstounské péči. Pěstounku oslovovala mami, její vlastní matka měla závažnou psychiatrickou diagnózu, o dítě se nemohla starat. V dětství se dobře učila, byla hudebně nadaná. Postupně přicházely problémy s chováním, podváděním, lhaním. Kolem 14 let začala navazovat známosti a sexuálně žít. V 18 letech se jí narodil syn. Partner byl o 10 let starší, nebyl schopen se starat, nepracoval, léčil se na psychiatrii. Po roce se narodilo druhé vnouče. Matka působila spíše jako jejich sourozenec, ale péči o děti s vydatnou každodenní pomocí pěstounů zvládala. Pěstouni se stali prarodiči nečekaně, k partnerovi měli výhrady, nelíbil se jim, ale roli náhradních prarodičů přijali bez problémů. Intenzita pomoci se zvýšila po rozchodu rodičů vnoučat. Jejich otec je vidí nepravidelně, finančně nepřispívá.

- **Skryté osvojení**

Asistovaná reprodukce souvisí s náhradním prarodičovstvím pouze v menším počtu případů. Týká se těch případů asistované reprodukce, při níž byla využita darovaná vajíčka, spermie

nebo embrya. Vlivem neplodnosti, která se dnes pohybuje kolem 20 %, jejich počet vzrůstá. Stoupá rovněž věk matek, které asistovanou reprodukci podstupují. Možnost mají dle zákona až do věku 49 let (ÚZIS, 2015). Ačkoli takové dítě není biologickým dítětem rodičů (otce, matky nebo obou dvou), právně se stává matkou žena, jež ho porodila. Otec je ten, který je pak uveden v rodném listě (často manžel). Jde vlastně o intrauterinní osvojení, které je skryté a bude mít pravděpodobně podobné důsledky jako osvojení po narození dítěte. O problematice asistované reprodukce a jeho vlivu na rodinné chování, vztahy s rodiči a dalších členů rodiny a vývoj dětí nemáme téměř žádné informace. Před několika lety ji začala sledovat dětská psychiatricka T. Horká.

Náhradní prarodičovství hraje stejně důležitou úlohu jako běžné prarodičovství. Prarodiče napomáhají socializaci vnoučat, seznamují je s širší rodinou a pomáhají udržovat vztahy. K dispozici dávají své materiální i sociální a kulturní zdroje. Podstatný je jejich zájem o vnoučata a rozvoj vzájemných pozitivních vazeb. Náhradní prarodiče mají svou úlohu v mnohém ztíženou. Jejich cesta k prarodičovství je nepřirozená. Bývají nejistí především na počátku vztahu, protože dítě neznají, nevědí, co mají čekat, chybí jim s dítětem společná historie. Častěji je doprovázejí problémy.

Na závěr jsem se nechala inspirovat zamyšlením z knihy *Born for Love* od B. E. Perryho a M. Szalavitz (americký dětský psychiatr, neurovědec a žurnalistka). Pokusím se části kapitoly velmi volně přeložit. *V dlouhé lidské historii čítající 150 000 let trávila běžně lidská společnost své životy v multigeneračních rodinách a ve skupinách čítajících více rodin. V těchto rodech, kmenech probíhaly bohaté interakce mezi jednotlivými členy, s nimiž se dnes v západní společnosti již nesetkáme. Poměr dospělých jedinců a dětí byl tehdy 4:1. Každé dítě tak mohlo mít několik pečovatelů okamžitě k dispozici – šlo o sourozence, tety, babičky, dědečky, strýce, sestřenice...Ti všichni je mohli vychovávat, otužovat, živit, obohacovat. Dva rodiče, mnoho dospělých. Obohacující sociální prostředí je to, co náš mozek očekává...V moderní společnosti však došlo ke kolapsu. Podstatně se snížily počty členů v domácnostech, lidé žijí sami, dramaticky pokleslo množství a kvalita vztahů především u malých dětí a ve věku, kdy mají potřebu vztahů nejvyšší. Aktuální poměr denních pečovatelů a dětí se obrátil na 1:5. Jeden pečovatel se stará o 5 dětí. Je smutné říci, že to představuje jednu dvanáctinu vztahového bohatství dřívějších lovců sběračů.*

Jak říkají autoři, dítě je zrozeno ke vztahům, lásce, porozumění. Musíme je však naučit ve vztazích žít. K tomu mohou prarodiče, třeba i náhradní, značně napomoci.

LITERATÚRA:

1. BURN, K., V. W. HENDERSON et al. (2014) Role of grandparenting in postmenopausal women's cognitive health: results from the Women's Healthy Aging Project. *Menopause*: October 2014 - Volume 21 - Issue 10, p 1069–1074. ISSN 1072-3714
2. CLARKE, L., a ROBERTS, C. (2004). The meaning of grandparenthood and its contribution to the quality of life of older people. In A. Walker, C. H. Hennessy (Eds.). *Growing older: quality of life in old age*. Maidenhead, Berkshire, England: Open University Press, 2004, s. 188-208. ISBN 0335-21-507- 6.
3. ČSÚ. (2017) *Aktuální populační vývoj v kostce* [online]. [cit. 2018-03-16]. Dostupné na internete: <<https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>>
4. HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. (2015). Být dobrou babičkou“ – normativní očekávání spojená s rolí babičky v současné české rodině. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2015, Vol. 51, No. 5: 737–760 [cit. 2018-01-11].

ISSN ISSN 0038-0288. Dostupné na internete: < <http://sreview.soc.cas.cz/cs/page/10-o-titulu>>

5. HÖHNE, S. a kol. (2010) *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus*. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-059-2
6. MATĚJČEK, Z. a Z. DYTRYCH (1997). *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máme vnoučata*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1997. 141 s. ISBN 80-7169-455-X.
7. MATĚJČEK, Z. a kol. (1999) *Náhradní rodinná péče, průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
8. MOŠŤKOVÁ, Š. a I. SOBOTKOVÁ. (2016). Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče. *E-psychologie* [online]. 2016, 10(4), 47-64. [cit. 2018-01-24]. Dostupné na internete: <http://e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf>
9. PETROVÁ KAFKOVÁ, M. (2014). *Hlídací babičky, hlídací dědečci*. Praha: Alternativa 50+, 2014. s. "nestránkováno". Zpravodaj proti vícenásobné diskriminaci.
10. SHARE. *The „grandparent effect“ on education. Study compares intergenerational influence of grandparents in ten different countries* [online]. [cit. 2018-01-11] Dostupné na internete: <<http://www.share-project.org/press-news/share-research-findings/new-scientific-findings/the-grandparent-effect-on-education.html#c1203>>
11. SOURALVÁ, A. (2012) Vietnamské rodiny a jejich české chůvy: Vzájemná závislost v péči o děti. *Sociální studia. Katedra sociologie FSS MU* [online]. 3/2012. [cit. 2018-01-11] S. 31–50. ISSN 1214-813X.
12. ÚZIS. (2013) Aktuální informace Ústavu zdravotnických informací a statistiky České republiky. Asistovaná reprodukce v ČR 2013. [online]. [cit. 2018-01-11] Praha 7. 9. 2015 Asistovaná reprodukce 2013
13. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů*. 3.2. 2012